مقاله پژوهشی

تأثیر آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت بر توسعه پایدار و عدالت آموزشی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک

فاطمه عرب، فرشیده ضامنی*، ترانه عنایتی

چکیده

مقدمه: برتری یک کشور بیش از آن که به منابع طبیعی یا ظرفیت‌های موجود صنعتی متکی باشد، به میزان بهره‌مندی آن کشور از علوم و فنون و به پویایی نظام آموزش عالی آن کشور بستگی دارد، پژوهش حاضر با هدف ، بررسی تأثیر آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت بر توسعه پایدار وعدالت آموزشی در دانشگاه‌های علوم پزشکی انجام شد.

روش‌ها: پژوهش توصیفی- کاربردی حاضر در سال ۱۳۹۹ با رویکرد کیفی و کمی انجام شد. در بخش کیفی ۱۶ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری هدف‌مند انتخاب شدند. در بخش کمی جامعه اماری کلیه اساتید هیأت‌علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک آمایش شامل دانشگاه‌های علوم پزشکی بابل، سمنان، شاهرود، گلستان، گیلان و مازندران به تعداد ۱۸۵۱ نفر بودند که تعداد ۳۲۰ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. جهت جمع‌آوری داده‌ها ازپرسشنامه‌های محقق‌ساخته آمایش سرزمین و توسعه پایدار و پرسشنامه عدالت آموزشی گل پرور استفاده شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تحلیل عاملی تأییدی و معادلات ساختاری استفاده شد.

نتایج: با توجه به مقادیر R^2 و ضرایب مسیر می‌توان نتیجه گرفت که رابطه آمایش سرزمین با توسعه پایدار (با ضریب مسیر ۰/۷۹و مقدار R^2 برابر با ۰/۶۲۴)در مقایسه با رابطه آمایش سرزمین با عدالت آموزشی (با ضریب مسیر ۰/۶۲۰ و مقدار R^2=۰/۳۸۴) قوی تر است.

نتیجه‌گیری: با توجه با رابطه برتر آمایش سرزمین با توسعه پایدار در مقایسه با عدالت آموزشی می‌توان گفت که ماهیت علمی و ثمر بخش فعالیت‌های علمی و توسعه پیوسته آنها یکی از اهداف نهایی آمایش سرزمین است.

واژه‌های کلیدی: آمایش سرزمین، آموزش عالی سلامت، عدالت آموزشی، دانشگاه علوم پزشکی

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ آذر ۱۴۰۰؛ ۲۱(۴۰): ۴۰۷ تا ۴۱۷

مقدمه

آمایش سرزمین یک برنامه توسعه بلندمدت و به عنوان راهنما و نقشه‌ی راه روشن برای برنامه‌ریزی بخش آموزش عالی می‌تواند هدایت‌کننده نظام‌های آموزش عالی به صورتی نظام‌مند، پایدار، مبتنی بر نیاز و مزیت‌های منطقه‌ای و الزامات بین‌المللی در افق چشم‌انداز علم و فناوری کشور باشد(۱و۲). در واقع به مطلوب‌ترین، عادلانه‌ترین و پایدارترین چینشی که سه مؤلفه مهم جمعیتی، سرمایه و منابع طبیعی و محیطی در یک منطقه یا سرزمین به وجود می‌آورند، برنامه آمایش سرزمین گفته

* **نویسنده مسؤول:** دکتر فرشیده ضامنی (استادیار)، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی، ، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.
f_zameni@yahoo.com
فاطمه عرب، دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، دانشکده علوم انسانی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. (fa.arab4556@gmail.com)؛ دکتر ترانه عنایتی (دانشیار)، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. (tenayati@yahoo.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۹/۱۰/۲۱، تاریخ اصلاحیه: ۱۴۰۰/۳/۱۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۶/۲۳

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

می‌شود(۳). یکی از چالش‌های اساسی آموزش عالی ایران، تلفیق اصول و مفاهیم توسعه پایدار و نهادینه‌سازی آن در نظام آموزش عالی است و برای دستیابی به آرمان‌های توسعه پایدار، نظام آموزش عالی باید به عنوان یک نظام پیشرو و الگوی سازمان‌ها و نهادهای دیگر در تلفیق پایداری در برنامه‌ها و فعالیت‌های روزمره خود پیشگام باشد(٤). باید توجه داشت که آمایش سرزمین و آموزش عالی دارای تأثیر دو سویه بر یکدیگرهستند. در عین حال که فعالیت‌های آموزش عالی دارای تأثیراتی آمایشی بر سرزمین است، برنامه آمایش سرزمین نیز می‌تواند به صورت راهنمایی در تنظیم برنامه‌های آموزش عالی مؤثر باشد(٥).

قربانی و همکاران به این نتیجه دست یافتند ۹ استان کم‌تر توسعه‌یافته، با فقدان زیرساخت‌های بخش آموزش عالی، توسعه صنعتی ناچیزی را تجربه کرده‌اند و بالعکس(٦). بیات و قاسمی نشان دادند که مضامین فراگیر کتب دانشگاهی از حیث گستردگی حجم مطالب، مبتنی بر ابعاد دینی و تاریخی است ضمن آن که ارتباط منطقی چندانی بین گفتمان‌های عدالت در مقطع‌های آموزشی متوسطه با قبل از آن مشاهده نمی‌شود(۷). کاظمی و همکاران در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که برای توسعه متوازن آموزش عالی سند آمایش سرزمینی بسیار مهم است و بهتر است در حوزه آموزش عالی نگاه جمعیتی و عدالت محورانه داشت و در کنار جمعیت به مزیت‌های منطقه‌ای توجه شود(۸). نیاز خانی و اللهیار عنوان کردند ابعاد گوناگون توسعه از جمله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ارتباط عملی و تنگاتنگی با توسعه آموزش عالی دارد(۹). براتعلی و همکاران در پژوهشی به نقش مهم و اثرگذار عدم تعادل‌های منطقه ای در ابعاد بی عدالتی آموزشی تأکید نموده‌اند(۲). وو (wue) و همکاران نشان دادند که نابرابری آمایشی در مدارس ابتدایی چین، نابرابری در کیفیت آموزش طبقه‌بندی اجتماعی را بدتر می‌کند و جریان جمعیت بر اساس کیفیت امکانات آموزشی بر رابطه عرضه و تقاضای امکانات آموزشی تأثیرگذار است(۱۰).

گیزینگر (Giesinger) در پژوهشی بیان می‌دارد که بحث در مورد عملکرد توجیهی استعداد، یعنی نقش آن در توجیه نابرابری‌های آموزشی یا اجتماعی، امری عادی است(۱۱). یزدانی و همکاران به منظور تحقق عدالت در دانشگاه‌ها بیان داشتند که بایستی تمهیداتی در سطح ملی صورت پذیرد تا با اتخاذ سیاست‌های مناسب، نیازهای بازار کار پیش‌بینی گردد تا زمینه به‌کارگیری مهارت‌های دانش‌آموختگان در جامعه فراهم گردد(۱۲).

فعالیت‌های آموزش عالی با توجه به تأثیر آن بر جابه‌جایی جمعیت، براهداف آمایشی مؤثر است. به علاوه، استقرار یا انتقال هر مؤسسه آموزش عالی تأثیر به سزایی برحجم فعالیت‌های منطقه، اعم از تولیدی یا خدماتی، هم به طور مستقیم و هم به طور غیرمستقیم دارد. افزون بر آن، کیفیت جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی نیز تحت تأثیر فعالیت‌های آموزشی قرار دارد. این تأثیرات بدون تردید دارای تبعاتی قابل توجه، براهداف آمایش سرزمین است. اگر سهولت و سرعت ویژه ایجاد یا گسترش فعالیت‌های آموزش عالی و نیز دایره تأثیرات آن در یک منطقه در مقایسه با فعالیت‌های تولیدی، همچنین پایداری آن در منطقه را در نظر بگیریم، باید آن را در زمره معدود فعالیت‌هایی قرار دهیم که اهمیت بنیانی در برنامه‌ریزی آمایش سرزمین دارند(٤).

تدوین آمایش سرزمین به عنوان فرآیندی پویا امکان رفع نارسایی‌های نظام برنامه‌ریزی کشور، حرکت به سمت توسعه متوازن و پایدار، تحقق عدالت اجتماعی و رونق اقتصادی همه جانبه را فراهم خواهد کرد.

به نظر می‌رسد، با حرکت جوامع از مدرنیته به پست مدرنیسم و توجه به نظریه‌های نقادانه و سازنده گرا که برای تفاوت‌های فردی یادگیرندگان ارزش زیادی قائل هستند، می‌توان عدالت را هرچه بیش‌تر در آموزش ایجاد نمود. بنابراین با توجه به اهمیت و نقش سازمان‌های آموزشی و دانشگاهی، از جمله دانشگاه‌های علوم پزشکی و تأثیر چشم گیر آن در پیشرفت کشور، ضروری است در

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

حوزه مدیریت آموزش عالی سلامت، عزمی ملی و نگاه واقع بینانه با امید به آینده و حرکت رو به جلو در مسیر اجرایی‌سازی در تمام ابعاد آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت برتوسعه پایدار و عدالت آموزشی برقرار شود. لذا تحقیق حاضربا هدف بررسی تأثیر آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت بر توسعه پایدار و عدالت آموزشی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک انجام شد.

روش‌ها

پژوهش توصیفی- کاربردی حاضر در سال ۱۳۹۹ در قالب کمی و کیفی به منظور ارائه مدل انجام شد. در بخش کیفی با۱٦ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری هدف‌مند مصاحبه انجام شد تا اشباع اطلاعات حاصل شد ، در بخش کمی جامعه آماری کلیه اساتید هیأت‌علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک آمایش آموزش عالی بخش سلامت کشور شامل دانشگاه‌های علوم پزشکی بابل، سمنان، شاهرود، گلستان، گیلان و مازندران به تعداد ۱۸۵۱ نفر بودند که بر اساس فرمول کوکران در سطح اطمینان ۹۵٪ و خطای اندازه‌گیری ۵٪=α، تعداد ۳۲۰ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای براساس واحد دانشگاهی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

در بخش کیفی برای گردآوری داده‌ها از دو ابزار فیش و مصاحبه نیمه ساختار یافته ٦۰ دقیقه‌ای با ۱٦ نفر از اساتید و خبرگان و کارشناسان جهت شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های آمایش سرزمین استفاده شد. در این بخش ابتدا نکات کلیدی مربوط به هر مصاحبه، از طریق گوش دادن به مصاحبه های ضبط شده و مطالعه یاداشت برداری های حین مصاحبه به صورت مکتوب علامت گذاری شد وبا بهره‌گیری از روش دلفی شاخص های استخراج شده از مصاحبه شوندگان برای ساختار نهایی پرسشنامه تبیین گردید. در ابتدا، پس از شناسایی ابعاد از طریق مطالعه مبانی نظری و مصاحبه با متخصصان و با نظرسنجی از خبرگان، اولین پرسشنامه به صورت بدون ساختار و بازپاسخ تهیه گردید تا به عنوان استراتژی زایش ایده‌ها عمل نموده و به آشکارسازی کلیه موضوعات مرتبط با عنوان تحت مطالعه بپردازد، سؤالاتی نظیر "چه تناسبی بین رشته‌ها و اهداف آموزش عالی وجود دارد؟" یا " چه برنامه‌های درسی نوینی متناسب با نیازهای ملی باید تعریف گردد؟" و نیز سؤالاتی در خصوص دستورالعمل‌ها، اولویت‌ها و عوامل مرتبط با آمایش آموزش عالی در بخش سلامت مطرح گردید و تمام پاسخ‌های مرتبط تا حد امکان جمع‌آوری شده، پاسخ‌ها سازمان‌دهی، نظرات مشابه ترکیب، گروه‌بندی و موضوعات تکراری و حاشیه‌ای حذف شد.

تم‌ها و عناوین شناسایی شد و به پرسشنامه اولیه دارای ساختار تبدیل شد. سپس از خبرگان شرکت کننده در تحقیق خواسته شد تا نظر خود را پیرامون پرسشنامه در قالب توافق و عدم توافق و نیز شناسایی ایده‌های جدید، تصحیح، تفسیر، حذف گویه‌های پرسشنامه و نیز توضیح قدرت و ضعف آنها ارائه دهند. پس از اعمال نظر خبرگان و تصحیح موارد مورد بررسی و آنالیز و تحلیل گویه‌ها در قالب رتبه‌بندی و سنجش گویه‌ها بر اساس تکرار، میانگین، میانه و شاخص‌های پراکندگی، پرسشنامه اصلاح شد و مورد تأیید نهایی قرار گرفت.

نظرات جامعه آماری بخش کمی تحقیق از طریق سه پرسشنامه به شرح زیر به دست آمد:

- آمایش سرزمین: در این پژوهش آمایش سرزمین دارای ٦ بعد «مأموریت‌گرایی، آموزش الکترونیکی، توانمندسازی نیروی انسانی، آموزش پاسخگو و عدالت محوری، نهادینه‌سازی خلاقیت و نوآوری، مرجعیت علمی» است و با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته آمایش سرزمین که دارای ٥٦ سؤال، که در طیف ٥ گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) طراحی و تنظیم شده و به ترتیب از ۱ تا ٥ نمره‌گذاری و سنجیده شد در این پرسشنامه حداکثر امتیاز براساس محاسبه مجموع کدها، برابر با ۲۸۰ و حداقل آن برابر با ٥٦ بود.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

– پرسشنامه محقق ساخته توسعه پایدار: این پرسش نامه که دارای ۲۵ سؤال و ٤ بعد «فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و انسانی» است که در طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) طراحی و تنظیم شده و به ترتیب از ۱ تا ۵ نمره گذاری می‌شود. در این پرسشنامه حداکثر امتیاز براساس محاسبه مجموع کدها، برابر با ۱۲۵ و حداقل آن برابر با ۲۵ بود.

– پرسش نامه عدالت آموزشی گل پرور: این پرسش نامه دارای ١٤ سؤال و در طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) طراحی و تنظیم شده و به ترتیب از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری می‌شود. در این پرسشنامه حداکثر امتیاز براساس محاسبه مجموع کدها، برابر با ۷۰ و حداقل آن برابر با ١٤ بود. پایایی آن توسط گل پرور(۱۳) با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸٦ گزارش شد و روایی سازه آن نیز توسط گل پرور(۱۳) مورد تأیید قرار گرفت.

برای حصول اطمینان از روایی بخش کیفی پژوهش و به منظور اطمینان خاطر از دقیق بودن و اطمینان یافته‌ها از خبرگان به کار گرفته شده در بخش کیفی و نیز از بازبینی توسط اعضا، بررسی همکار، تجربه و سوابق اساتید راهنما و مشاور و مشارکتی بودن پژوهش استفاده شد. از این‌رو جهت تأیید روایی صوری و روایی محتوایی ابزار پرسش نامه در اختیار ۲۲ نفر از خبرگان قرار گرفت و در مرحله نهایی، تحت نظر اساتید راهنما و مشاور، مورد تأیید قرار گرفت. روایی سازه با بار عاملی بیش‌تر از ۰/۵ و آلفای کرونباخ آنها نیز بالای ۰/۷ محاسبه شد که مورد تأیید بود. درخصوص پایایی ابزار مورد استفاده در تحقیق نیز نمونه‌ای متشکل از ۳۰ پرسشنامه توزیع گردید که نتایج آن در جدول یک نشان داده شده است.جدول یک مربوط به روایی و پایایی ابزار مورد استفاده در پژوهش است.

جدول ۱: پایایی و روایی ابزارهای گردآوری داده‌ها

ردیف	متغیرهای پنهان	آلفای کرونباخ	AVE
۱	مأموریت‌گرایی	۰/۸٤۸	۰/۵۲۱
۲	آموزش الکترونیکی	۰/۹۲۲	۰/۸۰۹
۳	توانمندسازی نیروی انسانی	۰/۸۹۸	۰/٦٤۰
٤	آموزش پاسخ‌گو و عدالت محوری	۰/۹۳٤	۰/۵۸۱
۵	نهادینه‌سازی خلاقیت و نوآوری	۰/۹۱٦	۰/۵٤۵
٦	مرجعیت علمی	۰/۸۸۵	۰/٦۰۰
۷	فرهنگی	۰/۹۰۱	۰/٦۲۹
۸	اقتصادی	۰/۸۳۸	۰/۵۱۱
۹	اجتماعی	۰/۸۹۳	۰/٦۰۹
۱۰	انسانی	۰/۸٦۱	۰/۷۰۹
۱۱	عدالت آموزشی		

پرسشنامه ها در اختیار شرکت کنندگان در بخش کمی قرار گرفت. تعداد ۳۲۰ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای براساس واحد دانشگاهی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. ملاک ورود افراد شرکت کننده در مطالعه لزوما

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

اعضای هیأت‌علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلام منطقه یک با حداقل سابقه کاری ۵ سال و سن بالاتر از ۳۵ سال بود. در ابتدای فرآیند تحقیق نیز این اطمینان به شرکت کنندگان داده شد که اطلاعات هویتی و آماری آنها به صورت محرمانه باقی خواهد ماند و موافقت آنها برای انجام تحقیق با این شرایط اخذ گردید.

تأییدیه اخلاقی و کد اخلاق، حقوق مادی و معنوی و بایدها و نبایدهای مالکیت فکری محققان بر اساس قانون کپی رایت وبا ذکر منابع محفوظ مانده است. این پرسشنامه‌ها بدون نام بود و در تکمیل آنها اجباری در میان نبوده است. لازم به ذکر است که مقاله حاضر با کد اخلاق IR.IAU.SARI.REC.1399.150 تأیید شده است.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش آمار توصیفی از فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار، نمودار و در بخش آمار استنباطی جهت بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف استفاده شد و برای بررسی سؤال‌های پژوهش از تحلیل عاملی تأییدی و معادلات ساختاری استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS-21 (IBM,NY,USA) و PLS3.2انجام گرفت.

نتایج

نتایج حاصل از بخش کیفی در دو بعد پرسشنامه و خبرگان تحقیق به شرح زیر بود. در بخش پرسشنامه، حاصل نتایج تدوین پرسشنامه‌ای با ٥٦ گویه در ٦بعد "مأموریت‌گرایی، آموزش پاسخ‌گو و عدالت محوری، آموزش الکترونیکی، توانمندسازی نیروی انسانی، نهادینه‌سازی و خلاقیت و نوآوری و مرجعیت علمی" بود. مشخصات افراد مشارکت کننده در بخش کیفی تحقیق: ٥٩/٣ درصد از خبرگان را مردان و ٤٠/٧ درصد را زنان تشکیل دادند. ١٨/٧٥درصد از نمونه آماری در گروه سنی کم‌تر از ٤٥ سال، ١٨/٧٥درصد در گروه سنی ٤٥ تا ٥٠ سال و٦٢/٥درصد در گروه سنی بالای ٥٠ سال قرار داشتند.

در بخش کمی از ٣٢٠ پرسشنامه‌ای که در اختیار شرکت کنندگان قرار گرفت در مجموع تعداد ٣١٤ مورد (٩٨/١٢ درصد) بازگردانده شد و مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌های توصیفی بخش کمی نشان داد که ٤٠ درصد از نمونه آماری را زنان و مابقی را مردان تشکیل می‌دهند.٨/٧ درصد از نمونه آماری در گروه سنی کم‌تر از ٤٠ سال، ٦٤/٥درصد در گروه سنی ٤٠ تا ٥٠ سال و ٢٦/٨درصد در گروه سنی بالای ٥٠ سال قرار داشتند. ١٩/٣ درصد از نمونه آماری دارای سابقه کاری کم‌تر از ١٠ سال، ٥٤/٣درصد دارای ١٠ تا ٢٠ سال و ٢٦/٤درصد دارای سابقه کاری بالای ٢٠ سال بودند. ١١/٣درصد از نمونه آماری را مربی، ٥٠/٦ درصد استادیار، ٢٥ درصد دانشیار و ١٣/١درصد در درجه بودند. جدول ٢ نتایج حاصل از یافته‌های تحلیل عاملی برای متغیرهای آمایش سرزمینی با رویکرد آموزش عالی سلامت را نشان می‌دهد.

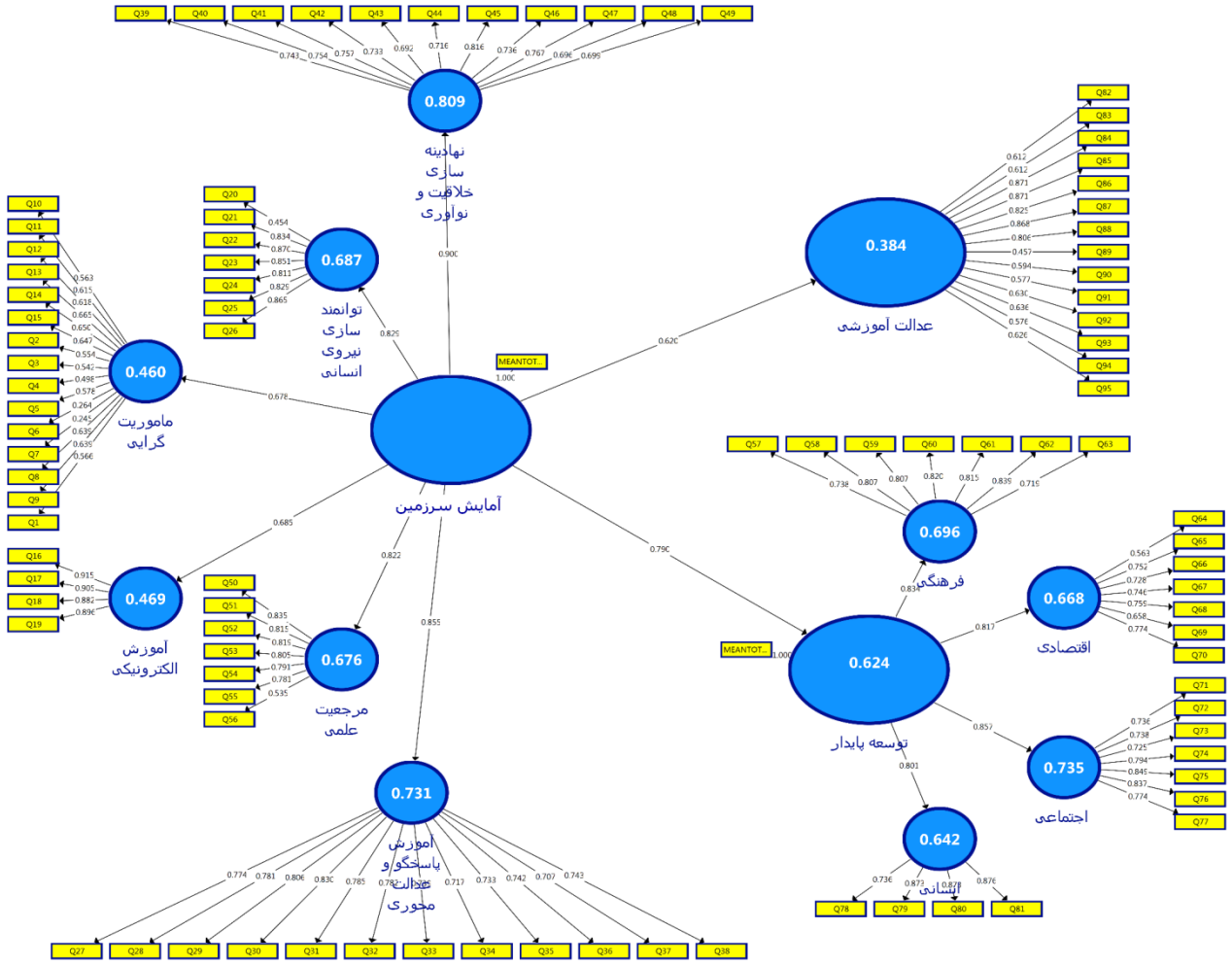
جدول ۲: نتایج حاصل از یافته‌های تحلیل عاملی تأییدی

متغیر	مؤلفه	t-value	ضریب استاندارد	R^2
آمایش سرزمین	مأموریت‌گرایی	٢٤/٩٢٦	٠/٦٧٨	٠/٤٦٠
	آموزش الکترونیکی	١٧/٨١٠	٠/٦٨٥	٠/٤٦٩
	توانمندسازی نیروی انسانی	٣٩/٨١٩	٠/٨٢٩	٠/٦٨٧
	آموزش پاسخ‌گو و عدالت محوری	٥٥/٤٣٨	٠/٨٥٥	٠/٧٣١
	نهادینه‌سازی خلاقیت و نوآوری	٨/٢٤٨	٠/٩٠٠	٠/٨٠٩
	مرجعیت علمی	٣٦/٦٦٥	٠/٨٢٢	٠/٦٧٦

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

در سطح اطمینان ۹۵٪ و خطای اندازه‌گیری ۵٪=α، سطح معناداری برای متغیرهای پژوهش محاسبه شد، یعنی برای متغیر آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت (۰/۹۳۹)، توسعه پایدار (۲/۲۱۶) و عدالت آموزشی (۱/۸۲۸) بالاتر از سطح معناداری محاسبه شد، لذا توزیع داده‌ها نرمال است و جهت تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها، استفاده از آزمون‌های آماری پارامتریک مجاز است. نتایج تحلیل عاملی تأییدی مندرج در جدول ۲ نشان می‌دهند که در سطح اطمینان ۹۹٪ مقادیر t-value برای همه ابعاد پرسشنامه آمایش سرزمین در خارج بازه‌ی (۲/۵۸، ۲/۵۸-) قرار دارند. همچنین، مقادیرR2 برای همه ابعاد به استثناء مأموریت‌گرایی (۰/٤٦۰) و آموزش الکترونیکی (۰/٤٦۹) در سطح قوی و بالاتر از قوی قرار دارد و براساس ضرایب استاندارد بین آمایش سرزمینی با ابعاد نهادینه‌سازی خلاقیت و نوآوری (۰/۸۰۹)، آموزش پاسخ‌گو و عدالت محوری (۰/۷۳۱)، توانمندسازی نیروی انسانی (۰/٦۸۷)، مرجعیت علمی (۰/٦۷٦)، مأموریت‌گرایی (۰/٤٦۰) وآموزش الکترونیکی (۰/٤٦۹) رابطه برقرار است، لذا بین متغیر آمایش سرزمینی با همه ابعاد آن رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بر اساس ضرایب R2 بیش‌ترین مقدار به بعد نهادینه‌سازی خلاقیت و نوآوری (۰/۸۰۹) و کم‌ترین مقدار نیز به بعد مأموریت‌گرایی (۰/٤٦۰) مربوط است. برای بررسی میزان اثرگذاری آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت بر توسعه پایدار و عدالت آموزشی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک به همراه ارائه الگوی یکپارچه و متعادل براساس روابط بین متغیرها با استفاده از نرم‌افزار PLS3.2 محاسبه شد که در نمودارهای۱ و ۲ و جدول ۳ ارائه شده است.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

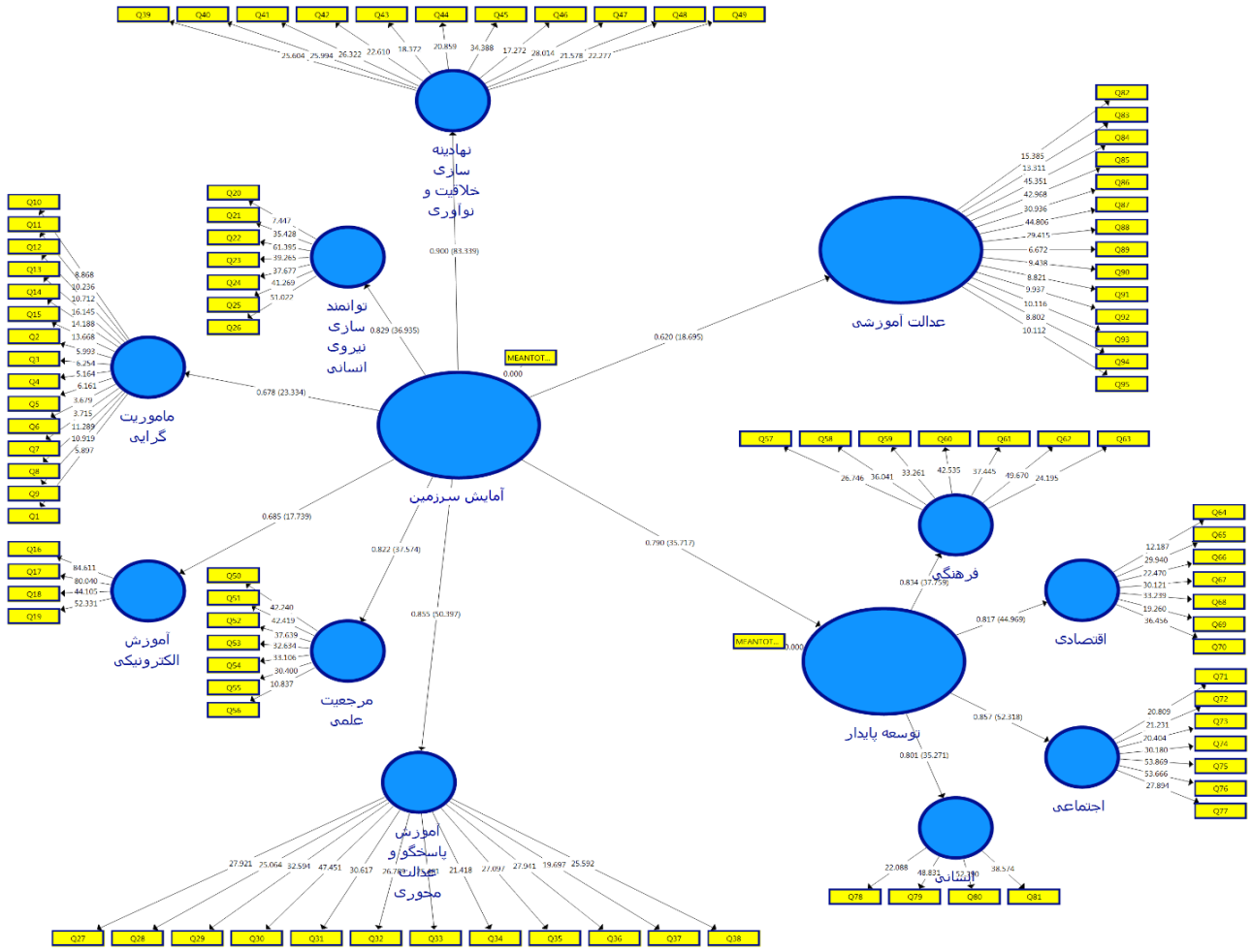

نمودار ۱. مدل ساختاری رابطه آمایش سرزمینی، توسعه پایدار و عدالت آموزشی در حالت تخمین استاندارد مسیر

همان‌طور که از نمودار فوق قابل مشاهده است ضرایب مسیر و مقادیر R^2 برای مؤلفه‌های متغیرهای مربوط به آمایش سرزمین، توسعه پایدار و عدالت آموزشی از خروجی نرم‌افزار PLS به دست آمده است. با توجه به مقادیر R^2 و ضرایب مسیر می‌توان نتیجه گرفت که رابطه آمایش سرزمین با توسعه پایدار (با ضریب مسیر ۰/۷۹۰ و مقدار R^2 برابر با ۰/٦٢٤)در مقایسه با رابطه آمایش سرزمین با عدالت آموزشی (با ضریب مسیر ۰/٦٢٠ و مقدار R^2 ۰/۳۸٤)قوی‌تر است. با توجه به این مقادیر ضریب مسیر و R2 نمی‌توان گفت که آیا این رابطه با معناست یا خیر. برای این امر لازم است تا مقادیر آماره t بین مؤلفه‌های متغیرها و بین دو متغیر

بررسی شود که در جدول۳ و نمودار۲ به آن اشاره شده است.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

نمودار ۲: مدل ساختاری رابطه بین آمایش سرزمین، توسعه پایدار و عدالت آموزشی در حالت معناداری ضریب مسیر

جدول ۳. نتایج حاصل از یافته‌های تحلیل مسیر

متغیر	SD	سطح معناداری	ضریب مسیر	آماره t
آمایش سرزمین و توسعه پایدار	۰/۰۲۲	۰/۰۰۰	۰/۷۹۰	۳۵/۷۱۷
آمایش سرزمین و عدالت آموزشی	۰/۰۳۳	۰/۰۰۰	۰/۶۲۰	۱۸/۶۹۵

با توجه به نمودارهای۱ و ۲ و نتایج تحلیل مسیر مندرج در جدول ۳، بین متغیر مکنون برون‌زا (آمایش سرزمین) با متغیر مکنون درون‌زا (عدالت آموزشی)، براساس ضرایب مسیر، بار عاملی ۰/۶۲۰ برقرار است. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که روابط بین متغیرهای آمایش سرزمین و توسعه پایدار و عدالت آموزشی تأیید شده است و بین کلیه متغیرها همبستگی معناداری وجود دارد. از دیدگاه پاسخ دهندگان، متغیر آمایش سرزمین و توسعه پایدار اولین و مهم‌ترین متغیرها در این بخش هستند.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

در مقایسه بین رابطه بین آمایش سرزمین با دو متغیر توسعه پایدار و عدالت آموزشی باید اظهار داشت که رابطه بین آمایش سرزمین با توسعه پایدار با ضریب استاندارد ۰/۷۹۰ و آماره تی ۳۵/۷۱۷در مقایسه با رابطه بین آمایش سرزمین با عدالت آموزشی با ضریب استاندارد ۰/٦۲۰ و آماره تی ۱۸/٦۹۵ از کارکرد و اهمیت بالاتری برخوردار است. این مطلب می‌تواند ناشی از توجه به ماهیت علمی و ثمر بخش فعالیت‌های علمی و توسعه پیوسته آنها در راستای رسیدن به یکی از اهداف نهایی که همان آمایش سرزمین است، باشد.

بحث

پژوهش حاضر به دنبال بررسی تأثیر آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت بر عدالت آموزشی به منظور ارائه مدل در دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک بارویکرد کیفی و کمی بود. نتایج بخش کیفی تولید پرسشنامه‌ای در ٥٦ گویه و ٦ بعد جهت سنجش آمایش سرزمینی با رویکرد آموزش عالی سلامت بود. در میان مؤلفه‌های دو متغیر آمایش سرزمین و عدالت آموزشی بالاترین ضریب به مؤلفه نهادینه‌سازی خلاقیت و نوآوری از ابعاد آمایش سرزمین مربوط می‌شود که بالاترین مقدار در میان همه مؤلفه‌های این دو متغیر است. رابطه بین متغیر مکنون برون‌زا (آمایش سرزمین) با متغیر مکنون درون‌زا (عدالت آموزشی) معنادار شده است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که تأثیر آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت بر عدالت آموزشی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک مثبت و معنادار می‌باشد.

نتایج نشان داد که آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت بر عدالت آموزشی معنادار شده است. نتایج حاضر با پژوهش‌های مختلف(۱و٦و۸) از حیث آموزش پاسخ‌گو و عدالت محوری و توانمندسازی نیروی انسانی همسو است. در خصوص مأموریت‌گرایی، آموزش الکترونیکی و مرجعیت علمی که از مؤلفه‌های آمایش سرزمینی هستند، نتایج تحقیق حاضر با نتایج چند مطالعه(۱۱و۱و۷) همراستا است و در باب اتخاذ سیاست‌ها در سطح ملی در جهت به کار انداختن و استفاده از مرجعیت علمی کارآفرین نتایج تحقیق حاضر با نتایج(۱۲) همسو است. نتایج تحقیق حاضر از حیث برخورداری از عدالت در امر آموزش و توجه به آن در مبحث آمایش سرزمین با نتایج (١٤) همسو است. همچنین در خصوص تشدید نابرابری‌های آموزشی به دلیل سوابق اجتماعی و تنوع آموزشی و عدالت آموزشی و توجه به آنها در مبحث آمایش سرزمین نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیق(١٤) همسو است.

نتایج تحقیق حاضر با نتایج برخی تحقیقات(۸و۲و۱) پیرامون برنامه‌ی جامع آموزش عالی سلامت و تعامل هدف‌مند بین دانشگاه‌های منطقه و گفتمان تحول و نوآوری در فضای دانشگاهی و رابطه آن با ریفرم آمایش سرزمینی که موجب تحول و نوآوری در آموزش می‌گردد همسو است. همچنین با رسیدن به این نتیجه که توجه به توسعه متوازن آموزش عالی در سند آمایش سرزمینی بسیار مهم است و نقش نظام آموزش عالی کشور در توسعه عدالت آموزشی که بواسطه تغییرات فراگیر برآمده از آن در نظام آموزش عالی و تربیت افراد خلاق و نوآور می‌توان گامی درجهت تحقق و گسترش توسعه پایدار برداشت، با این تحقیقات همنظر است.

پیشنهاد می‌گردد که آمایش سرزمین و توسعه پایدار در تمامی ابعاد خود با برنامه‌ریزی و حضور افراد متخصص ارتقا یابد و بسترسازی فرهنگی از طریق بالا بردن سطح دانش عمومی انجام گیرد. همچنین راه حل‌های اثربخش و راهبردی در جهت ایفای نقش دانشگاه پایدار و زمینه‌ساز برای آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت بر عدالت آموزشی شناسایی شود. سیاست‌گذاری‌ها، خط‌مشی‌ها و فعالیت‌ها و تعامل‌هایی در میان دانشگاهیان، در جهت برخورداری آن‌ها از فرصت‌های برابر آموزش عالی انجام پذیرد. همچنین، تجربه‌های مدیریتی و

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

راهبردی موفق دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ملی و بین‌المللی در داخل و خارج از کشور در زمینه‌ی آمایش سرزمین به‌عنوان نمونه عملی به دانشگاه‌ها و مؤسسات ارائه گردد و مدیران دانشگاه با تشکیل تیم‌های آمایش سرزمین مسائل و مشکلات سازمان را مورد ارزیابی و تحلیل‌گری قرار دهند.

در راستای ارتقاء مقوله آمایش سرزمین پیشنهاد می‌گردد مشابه این پژوهش در دیگر سازمان‌های آموزشی با طرح پژوهشی متفاوت و همچنین استفاده از ابزارهای متفاوت بر روی همین جامعه آماری یا جوامع آماری مشابه صورت گرفته و نتایج حاصله با پژوهش حاضر مقایسه شود.

یکی از محدودیت‌های تحقیق حاضر این بود که جامعه آماری به دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک محدود شده بود. در بعضی اوقات برقراری ارتباط با برخی از اساتید دانشگاه جهت تکمیل پرسشنامه مشکل بود و در جریان تحلیل پرسشنامه‌ها مشخص شد که دقت برخی از آزمودنی‌ها در مطالعه سؤال‌ها و پاسخ به آن‌ها پایین بوده است. از آنجایی که ممکن است مشابه این پژوهش در دیگر سازمان‌های آموزشی صورت گرفته باشد، نتایج حاصله با پژوهش حاضر مقایسه شود. می‌توان جهت تعمیم داده‌ها و یافته‌های تحقیق حاضر، تحقیقی دیگر با طرح پژوهشی متفاوت و استفاده از ابزارهای متفاوت بر روی همین جامعه آماری یا جوامع آماری مشابه تکرار شود و به‌جای یک مدل، چند مدل تدوین گردد تا اعضای نمونه آماری قدرت انتخاب و مشارکت بیش‌تر داشته باشند.

نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد که تأثیر آمایش سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت بر عدالت آموزشی معنادار شده است. لذا شناسایی موانع و عوامل تسهیل کننده و همچنین انجام برنامه‌ریزی‌های کوتاه مدت در دانشگاه و کمک به مسؤولین و مدیران مراکز کلان منطقه یک آمایش آموزش عالی بخش سلامت کشور برای تدوین استراتژی‌های بلندمدت جهت ارتقای آمایش سرزمین و عدالت آموزشی در مراکز آموزش عالی سلامت از پیامدهای و پیشنهادهای کاربردی این پژوهش است.

قدردانی

پژوهشگران وظیفه خود می‌دانند از تمامی اعضای هیأت‌علمی که با صبر و حوصله فراوان در زمینه تکمیل پرسشنامه‌های این پژوهش همکاری کرده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را به عمل آورد.

منابع

1. Aqatabar Roudbari J, Barimani K, Aghamirzaee Mahali T, Saffarian Hamedani S. [Spatial planning: An strategy for development of health higher education]. Teb va Tazkiye. 2018; 27(2): 113-123. [Persian]
2. Baratali M, Yar Mohammadian MH, Yousefi AR. [Naghshe Nezame Amuzesh Ali Keshvar Dar Toseye Edalat Amuzesh: Rooykardi Novin Be Amayesh Sarzamin], 2nd International Conference on Higher Education Planning; 2012 May 17; Babolsar, IRAN. [Persian]
3. Hatami Nejad H, Hosseini SM, Hosseini SA. [Jayegah Va Naghshe Elme Joghraphiya dar Samandahiye Fazaye Sarzamin]. Roshde Amoozeshe Joghraphiya. 2010; 25(1): 46-51. [Persian]
4. Khanifar H. [The concept of land preparation and its usages in Iran]. Town and Country Planning. 2010; 2(2): 5- 25. [Persian]
5. Rad SE, Faghihi AR, Nateghi F, Moeinikia M. [Design Framework to identify and categorize the components of sustainable higher education in Iran]. Environmental Education and Sustainable Development. 2017; 6(1): 29-40. [Persian]
6. Ghorbani R, Ziari K, Sejoudi M, Farhadi E, Abullah Hussein S. [An Evaluation of the Interaction of Higher Education and Industry Functions from the Spatial Planning Perspective]. Town and Country Planning. 2020; 12(2): 479-519. [Persian]

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

7. Bayat GH, Ghasemi M. [Conceptualization of Justice in Iranian Educational System: A Case Study of Elementary and Secondary Schools' Text Books]. Majlis and Rahbord. 2020; 26(100): 7-46. [Persian]
8. Kazemi Z, NaslSeraji J, Yazdani SH. [Investigating and Explaining the Success Rate of Implementation of Territorial planning of higher medical education]. Teb Va Tazkiye. 2020; 28(4): 26-40. [Persian]
9. Niazkhani S, Alhayar Turkman A. [Talashi Dar Ejraye Farayande Amayesh Amoozeshe Ali Dar Rastaye Tahaghogh Edalate Amoozeshi Dar Barnameye Sheshom Toseeye Keshvar Ba Estefadeh Az Ravesh Talfighi Delfi_Kartogerafi Dar GIS].Tahghighate Refah Ejtemaeii. 2014; 2(4): 1-29. [Persian]
10. Wu Y, Zheng X, Sheng L, You H. Exploring the Equity and Spatial Evidence of Educational Facilities in Hangzhou, China. Social Indicators Research. 2020; 151(3): 1075-1096.
11. Giesinger J. Against selection: Educational justice and the ascription of talent. Educational Philosophy and Theory. 2021; 53(8): 789-798.
12. Yazdani SH, Dashti Rahmatabadi M, Afshar L, Ahmady S, Derakhshan A. [A Study of Necessary Activities for Moving towards Educational Equity in Higher Education]. Iranian Journal of Medical Education. 2020; 20: 228-238. [Persian]
13. Golparvar M. [The Role of Educational Ethics in Relation between Educational Justice and Injustice with Educational Cheating: Structural Equation Modeling]. Educational Psychology. 2015; 11(37): 51-67. [Persian]
14. Merry MS. Educational Justice and Diversity. Educational Justice. 2020: 123-150.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

The Impact of Land Use Planning with Higher Health Education Approach on Sustainable Development and Educational Justice in Macro Medical Universities of Region One

Fatemeh Arab[1], Farshideh Zameni[2], Taraneh Enayati[3]

Abstract

Introduction: *The superiority of a country depends more on science and technology application and on the dynamism of the higher education rather than relying on natural resources or current industrial capacities. This way, this study endeavored to investigate the impact of land use planning with higher health education approach on sustainable development and educational justice in macro medical universities of region one in Iran.*

Methods: *The applied study was conducted in the year 2020 with a qualitative and quantitative approach. The population in the qualitative section were 16 individuals who were selected through purposive sampling method, and in the quantitative section, 320 individuals were selected as a sample out of 1851 individuals based on Cochran's formula at 95% and α =5% through stratified random sampling. To collect data, a researcher-made questionnaire on land use, sustainable development and Golparvar's Educational Justice Questionnaire were employed. Confirmatory factor analysis and structural equation tests were used to analyze the data.*

Results: *Considering the values of R2 and path coefficients, it can be concluded that the relationship between land use and sustainable development (with path coefficient 0.790 and R2 value equal to 0.624) compared to the relationship between land management with educational justice (with path coefficient 0.620 and R2 value 0.384) was stronger.*

Conclusion: *Regarding the superior relationship between land management and sustainable development compared to educational justice, it can be said that the scientific nature and fruitfulness of scientific activities and their continuous development was one of the ultimate goals of land management.*

Keywords: Land Use planning, Higher Health Education, Educational Justice, University of Medical Sciences

Addresses:

1. PhD Student of Higher Education Management, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran. Emial: fa.arab4556@gmail.com
2. (✉) Assistant Professor, Department of Educational Management, Faculty of Humanities, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran, Email: f_zameni@yahoo.com
3. Associate professor, Department of Educational Management, Faculty of Humanities, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran, Email: tenayati@yahoo.com

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]